

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

יהוה לב המועדים

הלכות והליכות בענין "יום כיפור"

כל אחד מתענה מתי שלבו חפץ ולא ידעו בקדושת יו"כ (פרישה תרד ב).

סעם אחר: כדי להגביר את העינוי לפי שהמתענה אחר שאוכל הרבה, קשה עליו התענית (שבלי הלקט, ערוה"ש תרד ד).

סעם אחר: כדי להראות שיו"כ הוא נוח ומקובל על האדם והוא שמח לקראתו על כך שהוא מאפשר כפרה לעם ישראל (כל נו).

ונוהגים לאכול ב' סעודות אחד בבוקרו של יום ואוכלים בשר ודגים כסעודת יו"ט, וכן סעודה נוספת שנקראת סעודה מפסקת (קיצור שו"ע קלא ג).

טבילה בערב יו"כ

נהגו לטבול במקווה בערב יו"כ (טושו"ע תרו ד)

והטעם: שמא נטמאו (שו"ע תרו ד), וסמך לטבילה בערב יו"כ, מצינו בנביא (ישעיהו א ג) דכתיב "רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני... אם יהיו הטאיכם כשני כשלג ילבינו"

כמו כן מצאנו סמך לטבילה במדרש דפרקי דר"א ראה סמאל שלא מצא הטא ביו"כ בישראל אמר לפניו רבש"ע יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת, מה מלאכי השרת יחפים אף ישראל יחפים... מה מלאכי השרת נקיים מכל הטא אף ישראל נקיים מכל הטא, ומשמעות נקיים הוא גם מהורים לכן נהגו לטבול (פור תרו ב).

סעם אחר: משום תשובה וביאר בדרכי משה (תרו ס"ק ג) דהוי כגר המתנייר דצריך טבילה, וכתב המגן אברהם דמטעם זה טובלים גם הנערים והבתולות שהם בני מצווה (תרו ס"ק ח), וכתב הרמב"ן שבדורות אחרונים בטלו מנהג זה (טבילת הבתולות) משום דהוי חומרא דאתי לידי קולא (ריב"ש סוף סימן תכה בשם הרמב"ן).

סעם אחר: כדי לקבל הארת יום כיפור (כף החיים תרו).

יום כיפור

הטעם שיו"כ נקבע עשירי בחודש, לפי שביום הזה נתרצה הקב"ה לישראל על עון העגל אשר עשו, דביו"ז בתמוז ירד משה מן ההר וישר הלוחות, ולמחרת עלה בהשכמה ושהה במרום ארבעים יום וירד בתפילה וירד ושוב עלה עם שני לוחות אבנים ושהה עד יו"כ שהוריד להם לוחות שניות, והודיע להם כי ה' העביר הטאתם, ולכן נקבע יום זה לדורי דורות (כתר שם טוב).

לא אגיו כיפור – יו"כ אינו חל בימים אגיו בשבוע, אלא בדה"ז והטעם ב' א' וב'ו' כדי שלא יהיו שני ימים קדושים שאסורים במלאכה ועשית אוכל נפש סמוכים זה לזה.

וביום ג' כדי שלא יחול הושענא רבה ביום השבת, כדי שלא תדחה ערבה לפי שאם חל יו"כ ביום ג', חל הושענא רבה ביום השבת.

ערב יו"כ

מצווה לאכול בערב יו"כ ולהרכות בסעודה (שו"ע תרו א)

והטעם: דכתיב (ויקרא כג לב) "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחודש בערב". וכי בתשעה צמים והלא בעשירי צמים, אלא ללמדך שעולה אכילת תשיעי כאילו צם תשיעי ועשירי (יומא פא ע"ב, משנ"ב תרד א).

סעם אחר: כדי שיכולו להתענות ולא יזיק להם העינוי (פור תרד א).

סעם אחר: שכל יו"ט מצוות שמחת יו"ט מתקיימת באכילה עצמה וביו"כ שאי אפשר לאכול מחמת הצום מקדימים לערב יו"ט (שולחן ערוך הגרש"ז).

סעם אחר: כדי שיהא ניכר וגלוי ציווי הקב"ה להתענות ביום העשירי, ואם מתענה גם בתשיעי א"כ לא ניכר הציווי אלא יאמרו

טעם אחר: כדי להידמות למלאכים שהם טהורים (מטה משה תתמ).

זמן טבילה

יש שאומרים שיכול לטבול באיזה שעה שרוצה, רק שיהיה קודם הלילה (שו"ע תרו ד).

יש אומרים שדווקא אחר הצות היום, והטעם: שיראה שמשום טהרת יו"כ הוא טובל (לבוש תרו ד, משנ"ב תרו ס"ק ד).

לדינא כתב המשנ"ב וטוב שיטבול קודם מנחה, והטעם: כדי שיהיה קודם הוידוי (תרו ס"ק ד), ומביא ד"ש נוהגים אחר סעודת המפסקת שיהיה סמוך ליו"כ (משנ"ב תרו ד).

מספר טבילות

שו"ע כתב ואין צריך לטבול רק פעם אחת (תרו ד).

יש הנוהגים לטבול ג' פעמים, ויש הנוהגים לטבול ל"ט טבילות (באר היטב תרו ח).

ואין מברכים על הטבילה (שו"ע תרו ד) והטעם: לפי שבטלה טבילה קרי בכל השנה וגם עכשיו אינה חובה כדי שנצטרך לברך עליה (לבוש תכרו-ג, משנ"ב שם ס"ק יט).

ברכת הבנים

נהגו לברך ברכת אבות את הבנים והכנות בערב יו"כ,

והטעם: לפי שנמצאים במורא גדול מחמת יום הדין הדברים עושים רושם על ליבם ונכנסים לליבם (מטה אפרים תרי"ט ב).

טעם אחר: כמו שמצאנו אצל האבות שברכו את בניהם לפני מיתתם, וכן מצאנו אצל משה רבינו, והטעם לפי שאז נתלו בקדושה יתירה ומחשבה טהורה ופנויה מעסקי העולם הזה, ומטעם זה נהגו לברך את הבנים בשבת, לפי שהמחשבה פנויה מעסקים, כך גם ערב יום כיפור מברכים את הבנים כאשר מחשבתו של אדם פנויה מהבלי העולם הזה (אלף למגן תרי"ט ב).

טעם אחר: לפי שכבר חלה קדושת היום ושערי רחמים נפתחים (קיצור שו"ע קלא מז).

שחרית

אין מרבים בסליחות בערב יו"כ (שו"ע תרו ג)

הלבוש כתב כי ערב יו"כ חשוב כיו"ט (לבוש תרו א).

ואומרים רק עד הפיוט "משיח צדק" והטעם שאין אומרים את הפיוטים "אל רחום שמך" "ענינו" "ומי שענה": לפי שיאמרו אותם בתפילת ערבית (הנהגות למנהגים).

אין נופלים על פניהם בערב יום כיפור (שו"ע תרו ג).

והטעם: משום שיש לעשותו במקצת יום טוב (משנ"ב תרו ס"ק ג).

אין אומרים "למוצא יענך ה'" (שו"ע תרו ס"ק ב)

והטעם: משום שנאמר בו "ביום צרה", וערב יו"כ הוא יום שמצווה להרבות בו בסעודה ולכן אינו יום צרה (משנ"ב תרו ס"ק ד).

אין אומרים "מזמור לתודה" (שו"ע תרו ג).

והטעם: שזמן אכילת קרבן תודה הוא יום ולילה, ולכן לא הקריבו במקדש בערב יו"כ קרבן תודה, שנמצא ממעט זמן אכילתו שהרי אינו נאכל בלילה שאסור באכילה, משום כך גם אין אומרים מזמור זה, כיון שאמירתו באה במקום הקרבת תודה (לבוש תרו ב, משנ"ב שם ס"ק ד).

מנחה

מתפללים מנחה בעוד היום גדול (מטה אפרים תרו א)

והטעם: לפי שמאריכים הרבה בתפילת מנחה וביודוי, ועוד צריך לחזור לביתו לאכול סעודה המפסקת, לכן הקדימו תפילת מנחה (מטה אפרים שם).

אומרים בשמו"ע תפילת ודוי (טשו"ע תרו א)

הטעם: לפי שחייב להתוודות בהתקדש היום וחוששים שמא ייחנק בסעודת המפסקת או ייטרף דעתו ולא יוכל להתוודות אחר כך (יומא פז ע"ב, מור תרו א).

אין אומרים וידוי בחזרת הש"ץ (לבוש, משנ"ב תרו ס"ק ג)

והטעם לפי שלא נתקן אלא משום שמא יארע לו אונס, ובשליח ציבור בחזרת הש"ץ התפילה היא להוציא אחרים ואם יארע לו אונס יעמוד אחר תחתיו שאין דרך שיארע אונס לכל הציבור (לבוש תרו ח).

אין אומרים "אבינו מלכנו" ותחנון, והטעם: דחשיב כיו"ט (לבוש תרו ה).

מלקות

נהגו ללקות ל"ט מלקות בערב יו"כ (שו"ע תרו ו)

והטעם: לזכרון בעלמא שיתן בלבו לשוב מעבירות שבידו (שו"ע שם), וכתב הלבוש אע"פ שהוי רק לזכרון מ"מ כפרה במקצת הוי (תרו ו).

הארז"ל לא היה מקפיד על ל"ט מלקות, ולא היה לוקה אלא ד' מלקות כנגד ד' אותיות של הוי"ה, ואחר כך היה טובל לקיים הפסוק (תהילים סו יב) "באנו באש ובמים" (באר היטב תרו ו).

לחם משנה – השל"ה כותב שיש לבצוע בסעודה זו על לחם משנה כיו"ט, **ויש שאומרים שאין צריך לבצוע על לחם משנה** (קיצור שו"ע קלא י"ב).

חלות עגולות – נוהגים לעשות בערב יו"כ חלות עגולות כדמות כנפים, והטעם: משום שביו"כ דומים ישראל למלאכים וכתוב במלאכים "יש כנפים לאחד" (אלף המגן סימן תכד סק"ב).

אכילת קרעפליך – מנהג ישראל לאכול בערב יו"כ לביבות ממלאות בבשר הנקראות קרעפליך, והטעם: מפני שביו"ט נאמר אין שמחה אלא בבשר ויין, אך ערב יו"כ שהוא יו"ט באיתכסיא שהרי מותר במלאכה, לכן מכסים גם כן את הבשר (ומטעם זה אוכלים ג"כ קרעפליך בהושענא רבה ובפורים) (ספר נאולת ישראל, מטעמים דכ"ו).

מים אחרונים – נוטלים מים אחרונים אף למי שאינו נוהר כן בכל השנה בסעודה המפסקת יעשה כן לתוספת טהרה, ויתנה בליבו שאינו קובע דבר זה חובה לנהוג כן כל השנה (מטה אפרים תרי"ט, א).

ברכת המזון: בברכת המזון יאמר "שיר המעלות בשוב ה'" (ולא "על נהרות בבל" כחול), (מטה אפרים תרי"ט), והטעם: כיון שהוא אחר חצות חלה עליו קדושת יוה"כ דאקרי שבת (אלף למטה תרי"ט ס"ק ב).

קבלת התענית

יש שכתבו שמיד כשנומר האכילה אסור לאכול, דבזה שמפסיק הוי כאילו מקבל התענית בפה, ולכן נכון שקודם ברכת המזון יאמר בפה שאיני מקבל עלי התענית ועל כל פנים יחשוב כן בלבו (משנ"ב תרח ס"ק ג).

הזלקת גרות

נהגו להזליק גרות בערב יו"כ (טושו"ע תרי"א) ככל שבת, והטעם בכל שבת: משום שלום בית, ויו"כ אקרי שבת דכתיב (ויקרא טז לא) "שבת שבתון (כ"י שם ב, פרישה שם א).

צורת הזלקה – מדליקה את הנר ואחר כך מברכת כמו של שבת (בשונה משאר ימים טובים שמברכת ואחר כך מדליקה).

ברכת הגר – מברכת שתי ברכות "להדליק נר של יום כיפור", וברכת "שהחינו" ככל יו"ט, ותזהר שלא תברך שהחינו עם השליח ציבור לאחר "כל נדרי" (מ"א תרי"ט ד, אלף למטה שם ו).

ולדינא רבים נהגו שלא ללקות, והטעם כיון שמהזיקים ערב יו"כ ליו"ט (כה"ה תרו"ס"ק מא בשם יפה לב).
וכן מובא באורחות רבינו (ה"ב עמוד ב) שהחזו"א והגרי"י קנייבסקי לא נהגו ללקות בערב יו"כ.

סעודת המפסקת

הטעם שנקראת סעודה המפסקת בשם שם לפי שהיא המפסיקה וחוצצת בין הזמן שמותר באכילה לזמן האסור באכילה (כנסת יהזקאל).

אוכלים ומפסיקים קודם בין השמשות (טושו"ע תרח א)

הטעם: לפי שנאמר (ויקרא כג לב) "בתשעה לחודש" יכול שהחיוב מבעוד יום לכך נאמר "בערב", אם בערב שמא הכוונה משיחשיך וזה לא יתכן שהרי מתחיל כבר יו"כ, אלא ערב עד ערב שמתחיל בערב תשיעי קודם בין השמשות ומפסיק לפני בין השמשות כדי שיהיה תוספת יום כיפור (טור סימן תרח א).

והטעם שאין מברכים על אכילה זו כתב הנצי"ב: לפי שאין אכילה זו אכילת מצווה אלא הכנה למצווה שיהיה כוח לצום ועל הכנה אין מברכים (ספר עמק שאלה פרשת וזאת הברכה).

טעם אחר: לפי שאין מברכים ברכה אלא על מצוה שניכר עשיתה על ידי אכילה, כגון מצה שהיה יכול לאכול בשביל להשביע את נפשו כל דבר ובמצות ה' יתברך אוכל דווקא מצה, משא"כ אכילת ערב יו"כ גם בלי ציווי של הקב"ה היה אוכל, ולכן לא תיקנו על זה ברכה (שדי המד מערכת יו"כ).

ואוכלים דברים שנוחים להתעכל, והטעם: כדי שלא יהא שבע ומתגאה כשיתפלל (שו"ע תרח ד), ונוהגים לא לאכול דגים בסעודה זו, ולא יאכל דברים שמחממים את הגוף (שו"ע תרח ד, משנ"ב שם ס"ק יח).

מנהגי סעודה המפסקת

עריכת שולחן – בהגהות זכרון אברהם מובא שיש לעשות בערב יו"כ לחמים כמו בערב יו"ט, וכן לפרוס מפה על השולחן כל היום של ערב יו"כ כמו ביו"ט, דלדידן הוי כיו"ט גמור, אף שמותר בעשית מלאכה (מג"א סימן תקע סק"י דנהשב כיו"ט).

וכשחל בשבת מברכת "להדליק נר של שבת ויום כיפור" (שו"ע תרי"א),
אשה המדלקת נר של יו"כ מקבלת יו"כ בהדלקתה, אם רוצה לאכול אח"כ תתנה בפירוש שאינה מקבלת על עצמה בהדלקה קדושת היום.

הדלקת נר חיים

נר חיים – נהגו להדליק נר חיים עבור כל איש נשוי (שו"ע תרי"ז).
והטעם: לפי שהתורה נגמרת ביו"כ שקרוי נר, ביאור משום שביו"כ ירד משה רבינו מהר סיני עם התורה שנמשלה לנר דכתיב (משלי ו כג) "כי נר מצווה ותורה אור" לפיכך מדליקים ביום זה נר (מג"א תרי"ז ס"ק ג).

טעם אחר: כדי שיוכלו להבדיל על נר זה במוצאי יום כיפור, לפי שצריך להבדיל על נר ששבת (ב"י תרי"ז).

טעם אחר: כנגד אבריו של אדם, שלאדם יש רמ"ח אברים ונוסף עליהם רוח ונשמה הרי נ"ר כמנין נר (מהצית השקל תרי"ד כנגד).

טעם אחר: כנגד מצוות עשה שהם רמ"ח ושני לאוין הניתקין לעשה הרי נ"ר כמנין נר (מג"א תרי"ג, מהצית השקל שם).

טעם אחר: לפי שהוא גמר דין (מרדכי יומא, כל בו),

טעם אחר: כתב הלבוש יבוא נר זה ויכפר על הנשמה שנקראת נר אלהים שנאמר (משלי כ כז) "נר ה' נשמת אדם" (תרי"ז).

נר לנפטרים – ובנוסף לכך מדליקים נר נוסף עבור אביו ואמו שמתו, והטעם: כדי לכפר עליהם (משנ"ב תרי"ז ס"ק יב). **טעם אחר**: לפי שיש להם נחת רוח מהנר שמדליקים בעבורם (כל בו).

מנהגים התפילות והיום

לובשים בגד לבן הנקרא קיטל בכל התפילות (שו"ע תרי"ז).

טעם אחר: כדי לדמות למלאכי השרת (שו"ע תרי"ד).

טעם אחר: דהוי בגד מתים ומתוך כך יהיה לבו נכנע יותר לבורא (שו"ע תרי"ד).

טעם אחר: על שם הפסוק (קהלת ט, ח) "בכל עת יהיו בגדיך לבנים".

טעם אחר: כדרך שעומדים לפני בית דין של מעלה.

טעם אחר: דוגמת לבישת בגדי לבן של הכהן הגדול ביום הכיפורים.

בדיניו – אין ליכנס לבית הכסא לעשות צרכיו עם הקיטל ולהשתין מותר, והטעם: מפני שהוא מיוחד לתפילה (משנ"ב תרי"ז ס"ק יח) ומנהג העולם לא להכנס כלל עם קיטל לבית הכסא.

יש הנוהגים שביו"כ ראשון אחר הנשואים לא ללבוש קיטל

והטעם: לפי שמעמו של הקיטל הוא לדמות למלאכים, וזה אינו שייך בפחות מגיל כ' שאין בו דעת צלולה כבן כ', דמטעם זה אינו מוכר בנכסי אביו.

ולטעם ב' כדי לזכור יום המיתה לפי שביו"ח לחופה, וא"כ ביו"כ הוא פחות מבן כ', וכיון שאין ב"ד של מעלה מענישין לפחות מבן כ' לא ראו להקפיד בו שילבש קיטל, ומ"מ אין גוערים במי שרוצה ללבוש (שו"ת מהר"ם שיק סוף סימן כ).

יש שנהגו לא ללבוש קישוטים מזהב על הקיטל ביום הכיפור.

והטעם: לפי שאין קטגור (מעגל הזהב) נעשה סגנון, ונשים מותר להם לפי שלא נתנו את הזהב שלהם למעשה העגל, אבל לקשט בכסף מותר, שכסף לבן הוא (הנהגות רע"א תרי"ז).

לובשים טלית כל יום הכיפורים (גם בתפילת מעריב)

והטעם: כדי לעמוד ביראה ובאימה (רדב"ז סימן רדה).

טעם אחר: כדי לדמות למלאכים שלובשים לבן (ב"ח תרי"ז יח).

בדיניו: ילבש טליתו בעוד יום כדי שיוכל לברך, שכח להתעמף בלילה לא יברך דקימ"ל אף כסות יום אינו חייב בלילה (אלף למטה).

יש הנוהגים לעמוד כל היום וכל הלילה על רגליהם (שו"ע תרי"ח ח)

והטעם בעמידה: שביו"כ אנו דומים למלאכים העומדים תמיד, ואין הכוונה כל הלילה כפשוטו, שאם כן לא יהיה להם כוח להתפלל ביו"כ עצמו, אלא הכוונה לתפילת ערבית ותפילות יום (משנ"ב תרי"ז יג).

לימוד מסכת יו"כ – ראוי ללמוד ביו"כ מסכת יומא וגם ללמוד

המאמרים בסוף יומא המדברים בענין התשובה (משנ"ב תרי"ז ס"ק מז) והטעם: לפי שמוזכר שם סדר עבודת היום ומקיים בזה "ונשלמה פרים שפתינו" (שלי"ה מסכת יומא עמוד התשובה).

אמירת תהילים – מנהג ישראל לומר את כל ספר התהילים ביום כיפור, והטעם: לפי שכלול בו הרבה שבחים לה' והרבה מהמזמורים הם של בקשת מחילה וסליחה, יש הנוהגים לומר כל הספר (לבוש תרי"ט) ויש שאומרים רק מקצתו (פור תרי"ט), וגם העיף לא יפחות מד' פרקים ראשונים של תהילים שסגולתם ידועה (שלי"ה, הובא במשנ"ב תרי"ז ס"ק יד).

יש שנוהגים לומר מזמורים אלו בציבור (מטה אפרים).

הידעת !

שמות החג - המעם שחג הסוכות נקרא על שם הסוכה ולא על שם הלולב.
ומדוע נקרא בלשון רבים "סוכות".

"זמן שמחתנו" - המעם שנאמר שמחה יתירה בחג הסוכות מה שלא מצאנו בשאר המועדים.

המעם שחג הסוכות [ופסח] שבעה ימים וחג השבועות רק יום אחד.

הסוכה - המעם שלא צייתה תורה לעשות בסוכה גם בקרקע, וכן סכך מהצדדים כדוגמת ענני הכבוד

דפנות - האם יש ענין לסמן הדפנות כדי שלא לשנות מקום הדפנות משנה לשנה.

עצי סוכה - המעם שבהנוכה צריך לעשות מדורה למותר השמן והפתילות ועצי סוכה מותרים לאחר החג.

נוי סוכה [קישוטים] - המעם שיש מקפידים לתלות נוי סוכה רק על הדפנות,

ברכת לישב - איזה מנגינה צריך לומר ברכה זו.

קהלת - הידעת מי חיבר נגילת קהלת ומי כתבה ומדוע נקרא בשבת חול המועד סוכות.

אתרוגים - האיך התחיל אתרוגי חזו"א, מנהגי גדולי ישראל באתרוג תמני ומרוקאי.

אושפיזין - המעם שהאושפיזין באים רק בחג הסוכות, ומי עוד מגיע איתם.

מאות הלכות מנהגים וטעמים רבים בספר

"לב המועדים ארבעת המינים וחג הסוכות"

ניתן להשיג בבתי הכנסת ובבית המחבר

רחוב ראב"ד 5 אלעד משפחת לב 052-7668608

"למנצח על השמיני"

כרכי לב המועדים שיצאו בסיעתא דשמיא: אלול ר"ה, ארבעת המינים סוכות, חנוכה,
פורים וחודש אדר, חודש ניסן ופסח, הגדה של פסח, בין המצרים חודש אב.

חדש

חג
המועדים

ארבעת המינים
וחג הסוכות

הלכות
מנהגים
טעמים